

românesc. Tocmai aici merită apreciat marele curaj al d-lui Cîmpeanu și tocmai de aceea ținem să încheiem darea noastră de seamă într-o notă optimistă și încurajatoare, la finalul unei recenzii lungi și greoaie pe care idealul îndrăzneț al unei medievistici dinamice ne silește să o dăm la lumină neîntârziat, cu gândul că împreună, și mari și mici, putem rescrie o istorie mai însuflețită și mai apropiată de adevăr.

Andrei MIREA
Doctorand, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

Georg SOTERIUS, *De ducibus Valachiae și Moldavorum Reguli / Despre ducii Valahiei și Moldavorum Reguli / Despre prinții Moldovei*, ediție critică de Ana-Cristina Halichias, Introducere și note de Marian Coman, text în limba latină stabilit, bibliografie și indici de Ana-Cristina Halichias, traducere din limba latină de Ana-Cristina Halichias și Mariana Franga, București, Editura Muzeul Literaturii Române (Colecția *Primordialia*), 2021, 356 pp. [ISBN: 978-973-167-599-2]

Editura Muzeul Literaturii Române a oferit publicului, în anul 2021, în colecția *Primordialia*, o nouă ediție *princeps*. Aceasta cuprinde două texte redactate de istoricul sas Georg Soterius, *De ducibus Valachiae și Moldavorum Reguli*, publicate în latină și română. Ediția critică a fost realizată/întocmită de Ana-Cristina Halichias, care s-a ocupat de stabilirea textului latin, de bibliografie, indici și de traducere, aceasta din urmă fiind realizată împreună cu Mariana Franga. Introducerea și notele îi aparțin istoricului Marian Coman. Lucrarea publicată de Ana-Cristina Halichias, eminent clasicist și profesor emerit al Universității din București, este una dintr-un șir remarcabil de ediții critice și traduceri, concentrat pe istoriografia de expresie latină, care îi privește (și) pe români: Mychailo Lucikai, *Pagini de istorie*, Cuvânt-înainte, traducere, note și comentarii (părțile a II-a și a III-a) de Magdalena Lászlo-Kuțiuk, Notă introductivă, traducere și note (partea I) de Ana-Cristina Halichias, București, Editura Mustang, 2004; Michailo Lucikai, *Historia Carpato-Ruthenorum sacra et civilis*, Introducere, notă asupra ediției, traducere și note de Ana-Cristina Halichias, Editura Universității din București, 2017; Franciscus Fasching, *Vetus Dacia / Dacia veche*. Georg Soterius, *Annotationes in Faschingii Daciam Antiquam / Observații privitoare la Dacia Antică*, ediție îngrijită de Ana-Cristina Halichias, revizia științifică a inscripțiilor Florian Matei-Popescu, revizia traducerii Ioana Costa, București, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2020.

Ediția de față cuprinde o erudită *Introducere* semnată de Mihai Coman, în care sunt prezentate aspecte din biografia istoricului sas, apoi educația umanistă a acestuia, perspectiva critică asupra cercetărilor istorice privind Transilvania, interesul pentru istoriografia munteană și cea moldovenească. De altfel, Soterius trebuie considerat drept primul autor al unei „istorii a Moldovei și a Țării Românești în istoriografia săsească” (p. 10). În *Nota asupra ediției*, Ana-Cristina Halichias descrie, în manieră comparativă, cele cinci manuscrise identificate și utilizate pentru lucrarea *De ducibus Valachiae*, dintre care cel denumit *M* și păstrat la Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale a fost considerat textul de bază pentru transcriere. Tot la Arhivele Județene din Sibiu se păstrează și singurul manuscris al celei de-a doua lucrări editate, *Moldavorum reguli*. O analiză contrastivă între cele șase manuscrise a condus-o pe editoarea la concluzia importantă că *Moldavorum reguli* a fost redactată după *De ducibus Valachiae* (p. 32).

Textele istorice sunt precedate de o amplă bibliografie, structurată în următoarele secțiuni: „Manuscrise”; „Izvoare documentare și narative editate”; „Dicționare, glossare, lexicoane”; „Monografii, sinteze, studii și articole”; „Resurse web”.

De ducibus Valachiae este o operă finită, cea mai avansată cronologie a domnilor munteni de până atunci, de la Basarab I, la Nicolae Mavrocordat (1330–1719), într-un efort susținut și erudit de reconstituire corectă a succesiunii acestora. *Moldavorum reguli* are aspectul unei lucrări nedefinitivate, după cum o arată o trimitere marginală la restructurarea materialului legat de Ieremia Movilă. Lucrarea cuprinde două părți: prima prezintă cronologic 28 de domni moldoveni, de la Constantin Movilă la Ștefan Tomșa al II-lea (secolele al XIV-lea-al XVII-lea), iar a doua cuprinde „fie noi nume care nu și-au găsit încă locul cuvenit în lista domnească (Iancu Sasul, Iliăș Rareș, Ioan Potcoavă sau Simion Movilă), fie noi detalii despre domnitorii deja pomeniți (Aron vodă, Ieremia Movilă, Petru Rareș – „Introducere”, p. 12). Soterius plasează la finalul fiecărei lucrări câte un indice

de nume proprii ale domnitorilor prezentați: *Index ducum Valachiae*, respectiv *Moldavorum regulorum index*. Valoarea volumului este întregită de eruditele note redactate de medievistul Marian Coman, care explică detaliile istorice legate de expunerea lui Soterius și discută maniera științifică în care acesta consultă și citează sursele istorice. Indicele de nume proprii de persoană (*Index personarum*) lămurește fiecare antroponim utilizat de Soterius, un efort deosebit despre care putem citi detalii în „Nota asupra ediției”.

Importanța istoricilor sași în cultura română premodernă a fost subliniată deja de Ana-Cristina Halichias în articolul de sinteză „Literatura de expresie latină” din *Enciclopedia literaturii române vechi* (București, 2018), în care sunt înfățișate preocupările istoricilor sași legate de originea romană a românilor și chiar de propria lor origine. Absența menționării numelui lui Georg Soterius din capitoul menționat arată că ediția de față se încadrează în eforturile de completare a cercetărilor în această direcție încă neepuizată în filologia românească.

Florentina NICOLAE
Universitatea „Ovidius” din Constanța

AURELIUS VICTOR, *Historiae abbreviatae*, ediert, übersetzt und kommentiert von Mahran A. Nickbakht und Carlo Scardino, Paderborn, Brill / Ferdinand Schöningh, 2021, 380 pp. [*Kleine und fragmentarische Historiker der Spätantike (KFHist)* B 2] [ISBN: 978-3-506-70275-3 (hardback), ISBN: 978-3-657-70275-6 (e-book)]¹

După ediția din 2018 a scrierii *Breviarium ab urbe condita* a lui Eutropius, în 2021, colecția *Kleinen und fragmentarischen Historiker der Spätantike (KFHist)* s-a îmbogățit cu cea a altui epitomator din veacul al IV-lea, anume *Historiae abbreviatae* a lui Aurelius Victor. Așa cum se arată în *Vorwort* (pp. V–VI), plasat, în mod cu totul straniu, înainte de *Inhaltsverzeichnis* (p. VII; la fel s-a procedat și în volumele anterioare din serie!), aceasta este o nouă ediție critică și o nouă traducere în cultura germană (p. V), până acum, specialiștii având la dispoziție ediția bilingvă a lui Manfred Fuhrmann și Karl Groß-Albenhausen *Die römischen Kaiser* (32009)². În planul istoriografiei universale, ea se adaugă celor deja existente în cultura franceză³, engleză⁴, spaniolă⁵, română⁶.

¹ O variantă italiană prescurtată a acestei recenzii a apărut în revista *Histos. The On-line Journal of Ancient Historiography* 16 (2022), LXXIII–XC (<https://histos.org/Histos162022.html>); publicarea extinsă în limba română a fost autorizată de redacția revistei *Histos*.

² Prima ediție: Manfred FUHRMANN (Hrgg.), S. AURELIUS VICTOR, *Die römischen Kaiser. Liber de Caesaribus*, lateinisch-deutsch, herausgegeben, übersetzt und erläutert von Kirsten Groß-Albenhausen und Manfred Fuhrmann, Darmstadt/Düsseldorf/Zürich, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Artemis & Winkler (Tusculum), 1997.

³ Pierre DUFRAIGNE (éd.), AURELIUS VICTOR, *Livre des Césars*, texte établi et traduit, Paris, Les Belles Lettres, 1975; André DUBOIS, Yves Germain (éd.), AURELIUS VICTOR, *Œuvres complètes (Origine du peuple romain. Les Hommes illustres de la ville de Rome. Livre de Césars. Epitomé)*, traduites du latin, Clermont-Ferrand, Paléo, 2003.

⁴ Harold W., BIRD (ed.), SEXTUS AURELIUS VICTOR, *Liber de Caesaribus*, translated with an introduction and commentary, Liverpool University Press, Liverpool, 1994 – doar traducere.

⁵ Emma FALQUE (ed.), AURELIO VICTOR, *Libro de los Césares*, introducción, traducción y notas, Madrid, 1998.

⁶ Teodora GAVRILA, Doina IONESCU (ed.), AURELIUS VICTOR, *Scurte istorii romane (de la Octavianus Augustus până la al X-lea consulat al lui Constantinus (sic!) Augustus și al III-lea consulat al lui Iulianus Caesar)*, traducere și note, prefață de Eugen Cizek, București, Editura Vinea, 2002; Gheorghe I. ȘERBAN (ed.), SEXTUS AURELIUS VICTOR, *De Caesaribus / Despre împărați*, studiu introductiv, traducere, note explicative și comentarii, Brăila, Istros, 2006; Nelu ZUGRAVU, Mihaela PARASCHIV (ed.), SEXTUS AURELIUS VICTOR, *Liber de Caesaribus. Carte despre împărați, editio bilingua*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.